

ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNA I KARNA NIELETNICH ORAZ MŁODOCIANYCH

W KWARTALNIKU M. IN.:

- ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNA MAŁOLETNICH
- ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA PRZED 17 R. Ż.
- ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA PO 17 R. Ż.

BĄDŹ ODPOWIEDZIALNY ZA SWOJE CZYNY.

Obowiązujące w polskim porządku prawnym przepisy, uzależniają możliwość uznania osoby za winną lub odpowiedzialną swojego zachowania od kilku cech dotyczących tej osoby. Zasadą jest, że nieograniczoną odpowiedzialność za swoje czyny ponosi osoba pełnoletnia, nie zmagająca się z problemami psychicznymi, mająca pełną świadomość skutków, jakie może wyrządzić dane zachowanie, mająca pełną świadomość, że zachowanie takie jest zabronione, zakazane, działająca w sposób umyślny w celu osiągnięcia jedynie dla siebie jakichś korzyści, albo dodatkowo w celu zrobienia krzywdy czy pokrzywdzenia innych osób. Jedną z cech, od której zależy to, czy poniesie się odpowiedzialność za czyny obiektywnie naganne, zakazane przez przepisy, stanowiące wykroczenia lub przestępstwa, wywołujące krzywdę lub szkodę - jest wiek osoby, która dopuszcza się takiego zachowania.

Przyswojenie sobie zasad dotyczących ponoszenia odpowiedzialności (szczególnie dla młodzieży, która jeszcze nie jest pełnoletnia) jest o tyle istotne, że w polskim prawie nie ma jednej, stałej zasady w tym zakresie. Mimo, że zwyczajowo przyjmuje się podział na osoby poniżej 18 roku życia (niepełnoletnie) i osoby, które ukończyły 18 rok życia (pełnoletnie), to przepisy obowiązujące w Polsce wprowadzają inne podziały. **W sprawach cywilnych** (które dotyczą przykładowo wyrządzenia komuś szkody własnym działaniem, niewykonania umowy, niewłaściwego wykonania umowy, brakiem zapłaty za zakupiony produkt) mamy do czynienia z podziałem zwyczajowym, a zatem **pełną odpowiedzialność co do zasady ponoszą osoby, które ukończyły 18 rok życia. W sprawach karnych** (które prowadzone są, gdy osoba popełni przestępstwo lub wykroczenie) już **osoba, która ukończyła 17 rok życia, co do zasady poniesie pełną odpowiedzialność za swoje zachowanie.** W skrócie należy zatem pamiętać, że polskie przepisy umożliwiają poniesienie pełnej odpowiedzialności za przestępstwo nawet, gdy osoba nie jest jeszcze pełnoletnia. Niniejsze opracowanie ma na celu zwrócenie uwagi na najważniejsze kwestie dotyczące ponoszenia odpowiedzialności, mając na uwadze wiek.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNA MAŁOLETNI

Biorąc pod uwagę, że przepisy prawa karnego w zasadzie w ogóle nie posługują się pojęciem „małoletni”, mając do czynienia z takim określeniem, należy od razu skupić się na sprawach z zakresu prawa cywilnego. Prawo cywilne wprowadza podział na osoby pełnoletnie, które ukończyły 18 r. ż. oraz osoby małoletnie, które nie ukończyły 18 r. ż.

Zgodnie z art. 10 § 1 KC: „**Pełnoletnim jest, kto ukończył lat osiemnaście**” oraz art. 10. § 2. KC: „**Przez zawarcie małżeństwa małoletni uzyskuje pełnoletność**”. Osoba pełnoletnia ma pełną zdolność do czynności prawnych, w związku z czym może zawierać umowy (np. kupno samochodu), zaciągać zobowiązania (np. pożyczki, kredyty), zakładać firmy. Nie oznacza to jednak, że automatycznie osoba, która nie jest pełnoletnia, ma zakaz dokonywania jakichkolwiek czynności prawnych. Artykuł 15 Kodeksu Cywilnego (KC), ustanawia jeszcze jeden podział, gdzie osoba, która ukończyła 13 rok życia, ale nie jest jeszcze pełnoletnia, ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych. Oznacza to, że osoba między 13 a 18 rokiem życia może chociażby swoje

zgromadzone pieniądze (bez względu na to, czy pochodzą z zarobku, czy są prezentem od rodziców, dziadków, przyjaciół) wykorzystywać, bez konieczności pytania o zgodę rodziców. Rodzice nie mogą więc decydować na co młodzież (między 13 a 18 rokiem życia) przeznaczają swoje pieniądze, chyba że wykorzystuje je obiektywnie niewłaściwie (np. kupując alkohol, papierosy, narkotyki, uprawiając hazard), wtedy bowiem rodzice mogą zwrócić się do sądu, aby to sąd zdecydował, jak mają być wydawane pieniądze nastolatka. Z kolei osoba, która nie ukończyła 13 roku życia, jest pozbawiona zdolności do czynności prawnych, a zasada zawarta w art. 14 § 2 KC przyznaje takim osobom prawo do zawierania jedynie umów należących do "powszechnie zawieranych w drobnych, bieżących sprawach życia codziennego". Przyjmuje się, że osoba, która nie ukończyła 13 roku życia, może sama kupić najpilniejsze rzeczy w sklepie (np. zakupy spożywcze), zapisać się na zawody szkolne itp. Jeżeli osoba taka dokona innej czynności (np. złoży podpis pod umową sprzedaży samochodu, złoży podpis pod umową o kredyt), będzie ona bezwzględnie nieważna i nie będzie obowiązywać.

Przepis art. 426 KC wskazuje: „**Małoletni, który nie ukończył lat trzynastu, nie ponosi odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę**”. Takie podejście wynika z tego, że osoby małoletnie w wieku do 13 lat nie są jeszcze na tyle rozwinięte pod względem psychicznym i fizycznym, by świadomie podejmować decyzje, wiedzieć jakie są skutki tych decyzji i jaka grozi za to odpowiedzialność. Osoby takie nie są w stanie zrozumieć, jaki dokument podpisują, że naruszają cudze prawa pobierając filmy z internetu, że naruszają cudze dobra osobiste obrażając kogoś na publicznym portalu w internecie. Jeżeli jednak dojdzie do wyrządzenia szkody przez osobę, która nie ukończyła 13 roku życia (np. do zawarcia niekorzystnej umowy, do naruszania praw autorskich, do naruszania dobrego imienia), odpowiedzialność za takie zachowanie ponosi osoba

mająca prawa do opieki nad taką osobą, najczęściej rodzic. W przypadku osób, które mają od 13 do 17 lat włącznie, ich odpowiedzialność zależy od tego, czy osoba taka, ze względu na rozwój intelektualny, wiedziała co robi wyrządzając szkodę. Pozostając przy wskazanych przykładach dotyczących pobierania materiałów, treści z internetu, czy sporządzania obraźliwych wpisów, przeciętny 15/16-latek ma świadomość swoich czynów i poniesie odpowiedzialność za naruszenie praw własności intelektualnej poprzez pobieranie np. programów, dzieł komputerowych, filmów, czy też poniesie odpowiedzialność za naruszenie dóbr osobistych, przez publiczne obrażanie kogoś w internecie.

WARTO WIEDZIEĆ

Nawet osoba, która osiągnęła 13-17 lat i ma świadomość, że swoim zachowaniem wyrządza komuś szkodę, nie poniesie odpowiedzialności, gdy działa w obronie koniecznej (np. uszkodzenie komuś ubrania podczas powstrzymywania go od podania drugiej osobie narkotyków) lub w stanie wyższej konieczności (np. obrażanie innej osoby, by zwrócić na siebie uwagę i tym samym odwrócić uwagę tej osoby od osoby trzeciej, której zamierzano zrobić krzywdę). W takich wypadkach nie można ponosić odpowiedzialności, bez względu na wiek.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA PRZED UKOŃCZENIEM 17 R. Ż.

W prawie karnym zasadą jest, że za czyn zabroniony (przestępstwo) odpowiada osoba, która w momencie jego popełnienia ukończyła 17 lat. Istnieją jednak wyjątkowe sytuacje, na które należy zwrócić uwagę w niniejszym opracowaniu. Zgodnie z wprowadzoną stosunkowo niedawno ustawą z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu

i resocjalizacji nieletnich, możliwe jest reagowanie (za pomocą środków wychowawczych) już wobec osoby, która ukończyła 10 lat, gdy przejawia ona zachowania wskazujące na demoralizację. W wypadku stwierdzenia zachowań wskazujących na demoralizację takiej osoby (np. palenie papierosów, spożywanie alkoholu, sprzedawanie narkotyków) może ona zostać np. upomniana, zobowiązana do przeproszenia innej osoby, zobowiązana

do przeproszenia innej osoby, zobowiązana do prac społecznych, zobowiązana do powstrzymywania się od przebywania w określonych miejscach lub w towarzystwie określonych osób. Zatem sąd może zakazać takiej osobie nawet spotykania się ze swoimi znajomymi, jeżeli uzna, że osoba, która ukończyła 10 lat przejawia objawy demoralizacji i źródłem demoralizacji są Ci znajomi. **Zakazane jest jednakże orzekanie kar** (grzywny, ograniczenia wolności, pozbawienia wolności) **wobec tak młodych osób. Karę można orzec jedynie wobec osoby, która ukończyła 15 rok życia i tylko w określonych sytuacjach** (jest to kolejny wyjątek od zasady, że odpowiedzialność karną ponosi osoba, która ukończyła 17 rok życia). Zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 10 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (dalej zwana: KK) osoba, która ukończyła 15 rok życia może zostać ukarana nawet karą pozbawienia wolności (umieszczenia w zamkniętym zakładzie karnym) przede wszystkim, jeżeli wcześniej przejawiała objawy demoralizacji i stosowane upomnienia czy zakazy nie pomogły oraz gdy dopuści się jednego z następujących przestępstw: zamachu na życie Prezydenta RP, zabójstwa, umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, umyślnego spowodowania zdarzenia powszechnie niebezpiecznego, katastrofy w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, porwania samolotu lub statku, zgwałcenia zbiorowego lub kazirodczego, czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego, w skutek której nastąpi ciężki uszczerbek na zdrowiu, wzięcia zakładników czy rozboju. Od 1 października 2023 r., w przypadku dopuszczenia się czynu zabronionego określonego w art. 148 § 2 lub 3 (zabójstwo człowieka) przez **nieletniego między 14 a 15 rokiem życia**, a "okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają oraz zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że stosowanie środków wychowawczych lub poprawczych nie jest w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego", **można wobec takiej osoby orzec karę pozbawienia wolności**. Jeżeli osoba, która ukończyła 15 rok życia i nie ukończyła 17 roku życia dopuści się jakiegokolwiek innego czynu (np. kradzież, handel narkotykami, pobicie) nie można wymierzyć jej kary, a jedynie zastosować środki wychowawcze czy poprawcze, o których już wspomniano (upomnienie, zobowiązania, nakazy i zakazy, itp.).

ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA PO UKOŃCZENIU 17 R.Ż.

Osoba, która ukończyła 17 rok życia traktowana jest jako „osoba dorosła” i odpowiada za popełnione przestępstwa i wykroczenia. Jednakże nawet w takich sytuacjach istnieją zasady wyjątkowe, które umożliwiają łagodniejsze podejście do sprawcy biorąc pod uwagę jego wiek. Zgodnie więc z art. 54 § 2 KK: „wobec sprawcy, który w czasie popełnienia przestępstwa nie ukończył 18 lat, nie orzeka się kary dożywotniego pozbawienia wolności”. Oznacza to, że osobie niepełnoletniej można wymierzyć maksymalnie karę 25 lat pozbawienia wolności (co jest i tak bardzo rzadko stosowane).

W wyjątkowych sytuacjach, nawet wobec 17-latka można nie orzekać kary, lecz orzec środki wychowawcze i poprawcze, o których już wspomniano (upomnienie, nakazy, zakazy, zobowiązania do określonych zachowań itp.). Taka możliwość zachodzi, gdy nie jest on pełnoletni (czyli ma między 17 a 18 lat), popełnił występki (to czyn mniej szkodliwy, łagodniej karany), a stopień rozwoju sprawcy oraz jego właściwości i warunki osobiste (brak głębokiej demoralizacji, pozytywny tryb życia, przypadkowość popełnienia czynu, odegranie mało istotnej roli w popełnieniu czynu grupowego) uzasadniają zrezygnowanie z wymierzenia kary.

Przepisy prawa karnego wprowadzają jeszcze jedno określenie, które ma ścisły związek z wiekiem sprawcy. Zgodnie z art. 115 § 10 KK: „**Młodocianym jest sprawca, który w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w pierwszej instancji 24 lat**”.

KAZUS PRAWNY

Adrian ukończył w środę 17 lat. Kilka dni później, w sobotę, miała odbyć się z tej okazji impreza, w towarzystwie znajomych ze szkoły i podwórka. Znajomi Adriana wiedząc, że jego rodzice wyjeżdżają na cały weekend i impreza odbędzie się w domu, bez obecności dorosłych, postanowili namówić go na kupno alkoholu i zorganizowanie hucznego przyjęcia. Adrian nie miał jednak pieniędzy na tak duże wydatki, w związku z czym odmówił propozycji. Znajomi namówili go zatem, by w noc przed urodzinami udać się do położonego w pobliżu sklepu całodobowego i ukraść potrzebny alkohol. Adrian nie chciał przystać na propozycję, odmawiał wykonania planu, jednakże ostatecznie dał się namówić pod warunkiem, że będzie tylko „stał na czatach”. Po rozpoczęciu realizacji planu, w sklepie włączył się alarm, a przybyła na miejsce Policja zatrzymała sprawców. Adrian w momencie orzekania przez sąd nie ukończył 18 roku życia. Czy istnieje możliwość, by uniknął kary, a sąd orzekł wobec niego środki wychowawcze i poprawcze? Adrian nie był dotychczas karany, nie stwierdzono także przejawów demoralizacji.

ODPOWIEDŹ: Obowiązujące przepisy prawa dopuszczają możliwość, by sąd nie orzekł wobec Adriana kary, lecz zastosował środki poprawcze i wychowawcze. Zgodnie z art. 10 § 4 KK: „**W stosunku do sprawcy, który popełnił występki po ukończeniu lat 17, lecz przed ukończeniem lat 18, sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają**”.

Na korzyść Adriana, z całą pewnością przemawia brak przejawów demoralizacji przed popełnieniem przestępstwa, niekaralność, pozytywny tryb życia, odegranie podrzędnej roli w popełnieniu czynu. Ze względu na wiek (Adrian jest młodocianym), nawet gdy sąd wymierzy karę, może ją nadzwyczajnie złagodzić.

PODSUMOWANIE

Nie ma wątpliwości, że wiek jest cechą, od której zależy, czy poniesie się odpowiedzialność za wyrządzenie szkody lub popełnienie czynu zabronionego i czy konieczne będzie naprawienie tej szkody lub odbycie kary, ewentualnie zastosowanie się do narzuconych środków wychowawczych.

Istotne jest to, by mieć świadomość, że w Polsce przepisy prawa łagodniej podchodzą do osób, które ze względu na wiek lub rozwój psychofizyczny, mogły nie rozumieć tego, co robią lub nie rozumieć, jakie skutki określone zachowanie wywoła. Bardzo ważne jest, by każdy miał świadomość, że nie należy ściśle trzymać się zasady, że odpowiedzialny za swoje czyny jest jedynie dorosły, pełnoletni człowiek i tylko taką osobę można ukarać. Przepisy dopuszczają możliwość ukarania nawet tych, którym daleko do osiągnięcia pełnoletności (np. 14-latków), jeżeli wielokrotnie wykazywali swój lekceważący stosunek do prawa, dopuszczali się czynów zabronionych, nie szanowali zasad, nie szanowali praw innych osób, nie poprawiali swojego zachowania, dopuścili się najcięższych czynów znanych przepisom karnym w Polsce. Szczególnie w stosunku do osób nieletnich, małoletnich, młodocianych, sądy kierują się wolą wychowania, edukowania i biorą pod uwagę takie okoliczności jak skrucha, przeproszenie pokrzywdzonego, przyznanie się do winy, próba zapobiegnięcia przestępstwom. Warto mieć na uwadze, że czasami możliwość wykonywania jakiegoś zawodu lub rozpoczęcia służby uzależniona jest od tego, czy było się osobą karną, czy nie.

O NIEODPŁATNEJ POMOCY PRAWNEJ ...

Potrzebujesz pomocy prawnika, doradcy mediatora? Jesteś w trudnej życiowej sytuacji, na przykład potrzebujesz pomocy w rozłożeniu długu na raty, w spłacie pożyczek „chwilówek”, masz kłopoty mieszkaniowe, grozi Ci eksmisja, masz problemy pracownicze, z egzekucją alimentów, odziedziczyłeś długi, nie wiesz do jakiego urzędu pójść w swojej sprawie, masz inne problemy związane ze sprawami życia codziennego? **Skorzystaj z nieodpłatnej pomocy prawnej, poradnictwa obywatelskiego lub mediacji. Darmową pomoc uzyskasz w ponad 1500 punktach w całym kraju.**

O tym, gdzie jest najbliższy punkt nieodpłatnej pomocy dowiesz się:

- w starostwie powiatowym
- w urzędzie miasta na prawach powiatu
- na stronie internetowej powiatu/miasta na prawach powiatu
- na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości: np.ms.gov.pl

Kto może skorzystać z nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego lub mediacji?

Każdy, kto znajduje się w sytuacji, w której nie może ponieść kosztów odpłatnej pomocy i złoży takie oświadczenie w punkcie, w którym świadczona jest nieodpłatna pomoc, nieodpłatne poradnictwo obywatelskie lub nieodpłatna mediacja.

Nieodpłatna pomoc przysługuje także osobie fizycznej prowadzącej jednoosobową działalność gospodarczą (osoba samozatrudniona), niezatrudniającej innych osób w ciągu ostatniego roku. Nieodpłatna pomoc dla samozatrudnionych przedsiębiorców ma charakter pomocy de minimis.

ZAKRES NIEODPŁATNEJ POMOCY

NIEODPŁATNA POMOC PRAWNA

- informacja o stanie prawnym lub obowiązkach i uprawnieniach
- wskazanie sposobów rozwiązania problemu prawnego
- sporządzenie projektu pisma (z wyłączeniem spraw w toczących się już postępowaniach), w tym o zwolnienie z kosztów sądowych lub o ustanowienie pełnomocnika
- poinformowanie o kosztach i ryzyku finansowym skierowania sprawy do sądu
- nieodpłatna mediacja
- informacja o możliwościach innej, darmowej pomocy

NIEODPŁATNE PORADNICTWO OBYWATELSKIE

- rozpoznanie problemu i udzielenie porady dostosowanej do indywidualnej sytuacji, zwłaszcza w sprawach zadłużenia, mieszkaniowych oraz zabezpieczenia społecznego
- poinformowanie o przysługujących uprawnieniach lub ciężących obowiązkach
- wsparcie w samodzielnym rozwiązywaniu problemu, np. poprzez sporządzenie planu wyjścia z trudnej sytuacji oraz udzielenie pomocy w jego realizacji
- skierowanie do odpowiednich instytucji lub placówek nieodpłatnej pomocy
- nieodpłatna mediacja

NIEODPŁATNA MEDIACJA

- poinformowanie o możliwościach i korzyściach polubownych metod rozwiązywania sporów
- przygotowanie projektu umowy o mediację lub wniosku o przeprowadzenie mediacji
- przygotowanie projektu wniosku o przeprowadzenie mediacji w sprawie karnej
- przeprowadzenie mediacji
- udzielenie pomocy w sporządzeniu do sądu wniosku o zatwierdzenie ugody zawartej przed mediatorem

Nieodpłatna mediacja nie obejmuje spraw, w których sąd lub inny organ wydały postanowienie o skierowaniu sprawy do mediacji lub postępowania mediacyjnego, a także gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że w relacji stron występuje przemoc.

Ponad połowa punktów nieodpłatnej pomocy prawnej i nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego w Polsce jest prowadzona przez organizacje pozarządowe, jako zadanie publiczne powierzane przez starostów lub prezydentów, w efekcie corocznych, otwartych konkursów ofert.

SURSUM CORDA oznacza „w górę serca!”.

W tym zawołaniu zawiera się cała nasza misja - **pomagać w trudnej sytuacji** i dawać nadzieję na to, że może być lepiej. Dla tych, którzy chcą się angażować i wspierać projekty dobroczynne - tworzymy warunki do skutecznego działania, w klimacie zaufania i czytelnych zasad.

Jedną z form naszej aktywności jest prowadzenie od 2016 r. sieci punktów **nieodpłatnej pomocy prawnej, poradnictwa obywatelskiego i mediacji** oraz edukacja prawna.

Stowarzyszenie Sursum Corda powstało w 2000 roku. z inicjatywy grupy przyjaciół i profesjonalistów, którzy wcześniej - przez 6 lat - angażowali się społecznie jako wolontariusze. Jako organizacja pozarządowa jesteśmy apolityczni, działamy na zasadzie „non profit”, czyli nie dla zysku.

Posiadamy status **organizacji pożytku publicznego**, co oznacza, że możesz przekazać nam 1,5% podatku, który codziennie inwestujemy w mądre pomaganie.

Będzie nam miło, jeśli dołączysz do naszej załogi!

wolontariat

wypężyczalnia
SPRZĘTU REHABILITACYJNEGO I MEDYCZNEGO

NIEODPŁATNA **pomoc prawna**
poradnictwo obywatelskie

OŚRODEK POMOCY **prost**
penitencjarnej

wypoczynek
na plus

centrum
mediacji

szkolenia

POMOC
ukrainie

rozlicz
swoją PIT
za darmo

pomoc ma MOC !

1,5% też!

KRS 00000 20382

KRS na SMS

wyślij SMS o treści KRS
na nr 4628, odeślemy Ci
za darmo nasz nr KRS !

Znajdziesz nas na:

www.sc.org.pl